

MAJSKA DEKLARACIJA 1917. JUGOSLOVENSKI POKRET U ZEMLJAMA AUSTRO-UGARSKE

I. ŠUŠTERŠIČ O ULASKU BUGARSKE U RAT

Bratom Bolgarom.

Bolgarija je napovedala Srbiji vojsko in sovražnosti so se pričele. S tem je stopila slovanska Bolgarija na naši strani v svetovno vojsko.

Slovinci in Hrvatje z velikim navdušenjem pozdravljamo ta čin bratskega naroda bolgarskega. Nadejamo se, da si bolgarske in naše čete kmalu na bojnem polju podajo roke v skupnem nastopu zoper skupne sovražnike.

Po vsem, kar se je zgodilo, je srbska država zgubila pravo in možnost do obstoja.

Le dve narodni ideji zamoreti pod svojim čistim praporjem v bodoče živeti med jugoslovanskim rodом: hrvatsko-slovenska in bolgarska — prva v okviru starodavne habsburške monarhije: s katero stoji in pade, a druga v okviru neodvisne Velike Bolgarije.

... Hrvatje in Slovenci se odkritosrčno radujemo ob tej misli in izza črnožltih svojih mejnikov kličemo iz dna srca bolgarskim bratom: *Pozdravljeni!* Skupno hočemo izvojevat Veliko Bolgarijo in veliko, nadvse mogočno habsburško monarhijo — neločljivi prijateljici in zaveznici na veke.

Slava Bolgarom!

Dr. Ivan šušteršič.¹

Slovenec, 18. oktobra 1915.

¹ I pored toga što je jugoslovenska ideja i kod Slovenaca i Hrvata, imala svoju dugu istoriju i što je u razvitku političke misli kod ovih naroda sve više dominirala jugoslovenska orijentacija, kao prirodjnija i bliža mogućnosti ostvarenja, početak prvog svetskog rata izbacio je na površinu i neka reagovanja u političkom i javnom životu, koja su bila u direktnom neprijateljskom odnosu sa jugoslovenskim raspoloženjima. Bratoubilački obračun na bojnem polju pripremala je i sprovodila propaganda krajnje desnice iz konzervativnih, klerikalnih i antisrpski nastrojenih krugova jugoslovenskog dela austrougarskog vladajućeg vrha. U Sloveniji je nemačkoj pogromaškoj propagandnoj mašineriji protiv Srba obilato sekundirao vođa Slovenske ljudske stranke dr Ivan šušteršič, koji je istovremeno bio i pokrajinski poglavar Kranjske. Sa manjim delom vodstva ove vodeće slovenačke stranke, on je bio pristalica katoličkih ekskluzivista, koji su budućnost Slovenaca videli u isključivom osloncu na Austriju. Pored poznatih šušteršičevih šovinističkih stihova objavljenih u antisrpskoj pesmi „Bojni grom“, povodom sarajevskog atentata, i ovaj dokument, u vezi sa ulaskom Bugarske u rat, dokaz je njegovih antisrpskih raspoloženja.

U Hrvatskoj atentat je, takođe, pružio priliku frankovcima iz Hrvatske stranke prava za hajku protiv Srba, kako u Saboru, tako i izvan njega, putem napada na Srpsko-hrvatsku koaliciju i poziva na istrebljenje Srba. Frankovcima su se pridružili i neki poslanici Radićeve Hrvatske pučke seljačke stranke, dok su im glavni otpor pružile vodeće stranke — Koalicija i starče-

. . . Etnički jedan, jedan po krvi i jeziku, po demokratskoj podlogi i demokratskim težnjama svoga bića, gojio je naš cjelokupni narod bez obzira na vjerske i imenske razlike u svojoj duši vruću želju za ujedinjenjem, koja je snagom nacionalno-kulturne privlačnosti obuhvatala sva srca naroda našega sve do živih obala Jadranskoga mora i širom Bosne i Hercegovine.

Zdravim državnim instinktom osjećao je naš narod, da ta njegova želja ne sadrži u sebi samo temelj slobodnom razvitku hrvatskog naroda i kraljevine Hrvatske, nego i temelj ojačanju državne zajednice i Monarkije, pak je sa bolom u duši u pocjepanosti našeg naroda uvijek gledao zapreke tomu, da se sve pa i latentne sile njegove probude i upotrebe na opće dobro.

. . . I zato je želja, koju ovaj sabor sada izriče za ujedinjenjem našega naroda, potpuno opravdana.

Kao uvijek u historijskim časovima, hrvatski je narod i danas, kad izražava svoju želju i svoje pravo na ujedinjenje, vođen ne samo svojom sopstvenom brigom, nego je njegov pogled na budućnost proširen i težnjom da sve svoje želje dovede u sklad sa interesima državne zajednice i cijele Monarkije.

. . . Moleći ovaj sabor Vaše Veličanstvo, da u danima teške borbe za veliku budućnost blagoizvoli primiti premilostivo ovaj izraz vjernosti i patriotskoga nastojanja cjelokupnoga naroda našega, živo želi, da Bog milostivi štiti, održi i očuva Vaše Veličanstvo, uzvišenu kraljicu, prijestolonasljednika i cijeli vladalački dom, kako bi divnom snagom, koja Vaše Veličanstvo krasi, moglo vrijeme mira upotrebiti za probitak svojih naroda onom kraljevskom milošću i ljubavi, koju iz svake riječi Vašeg Veličanstva Vaši narodi sa ushitom osjećaju kao navještaj sretnе budućnosti.

Bog štiti Vaše Veličanstvo i prejasni vladalački dom!

U Zagrebu, dne 9. ožujka 1917.

Sabor kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

F. šišić, *Dokumenti*, 85—88.

DEKLARACIJA JUGOSLOVENSKOG KLUBA

Beč, 30. maja 1917.

Potpisani narodni zastupnici u „Jugoslovenskom klubu" udruženi, izjavljuju, da na temelju narodnoga načela i hrvatskoga državnoga prava zahtijevaju ujedinjenje svih zemalja u monarhiji, u kojima žive Slovenci, Hrvati i Srbi, u jedno samostalno, od svakoga gospodstva tuđih naroda slobodno i na demokratskoj podlozi osnovano državno tijelo, pod žezlom Habsburško-lorenske dinastije, te će se sa svom snagom zauzeti za ostvarenje ovoga zahtjeva svoga jednog te istog naroda.

vicevci. Sam, pak, S. Radić izrazio je svoje austrofilstvo i antisrpsko raspoloženje na sednici Sabora 16. juna 1915. Takvih protivsrpskih demonstracija bilo je u narodnim zastupstvima u Bosni i drugim pokrajinama. One su, pored nemacto-ugarskih krugova, glavne podstrekače imali u katoličkom i islamskom

S ovim pridržajem potpisani će učestvovati u radu Parlamenta.
U Beču, 30. maja 1917.

Dr. Korošec.

Dr. M. Laginja.

Dr Karl Vertovšek, Vjekoslav Spinčić, Dr Otokar Rybar, Dr. Vladimir Ravnihar, Eugen Jare, Don Ivo Prodan, Janez Hladnik, Franz Pišek, Ivan Roškar, Josip Gostinčar, Mihael Brečić, Josip vitez Pogačnik, Dr Lovro Pogačnik, Dr Melko ČingHja, Dr A. Gregorčić, Dr Janez Krek, Dr. Se-sardić, Dr. F. Janković, Dr. šušteršič, Fon, Dr A. Dulibić, Dr Benković, Juraj Biankini, Dr Ivčević, Dr. A. Tresić-Pavičić, F. Demšar, Prof. J. V. Perić, Josip Smodlaka, Fr. Jaklič.²

F. šišić, *Dokumenti*, 94.

DEKLARACIJA STARČEVIĆEVE STRANKE PRAVA

Zagreb, 5. juna 1917.

Starčevićeva stranka prava drži, da je povodom odlučne faze, u koju je stupio ovaj svjetski rat, a napose povodom inicijative, što ju je dalo Njegovo Veličanstvo kralj Karlo i njegov ministar za vanjske poslove za što skorije postignuće časnoga mira, kao što i povodom naj-novijih izjava u carevinskom vijeću, dužna izjaviti ovo:

Pravo samoopredjeljenja svakoga naroda temeljna je misao, što se jače nego li ikada prije stala isticati i naglašivati baš za ovoga svjet-

² Posle smrti Franje Josipa I i dolaska na presto novog cara i kralja Karla IV (oktobra 1916) spoljne i unutrašnje prilike u Austro-Ugarskoj silile su bečku vladu na oživljavanje političkog života. Tako je posle tri godine rata prvi put održana sednica Parlamenta 30. maja 1917. Slovenački, srpski i hrvatski zastupnici iz austrijskog dela Monarhije (njih 33) osnovali su Jugoslovenski klub koji je uz saradnju i dogovor sa češkim i poljskim parlamentarcima istupio sa poznatom Majskom deklaracijom. Slovenački poslanici iz katoličke SLS i liberalne Narodno-napredne stranke našli su se na zajedničkoj jugoslovenskoj platformi, okupivši oko nje Srbe i Hrvate, katolike i pravoslavne. Program Majske deklaracije, i pored svog kompromisnog sadržaja, donet je protiv volje bečke vlade kao i desnih klerikalnih krugova u Sloveniji, koje je vodio dr šušteršič. Za Slovence posebno je bilo značajno da svi jugoslovenski predstavnici, Hrvati i Srbi, traže da i slovenački narod uđe u jugoslovensku državu. Ta država je trebalo da prizna habsburšku dinastiju, ali ne i njenu postojeću državnu organizaciju, što je praktično bio zahtev za okupljanje svih jugoslovenskih zemalja u jedno samostalno državno telo pod dinastijom Habsburga.

Majska deklaracija bila je samonikli izraz postojećih prilika, kao i htenja onih snaga koje su je proklamovale. Ona, takođe, nije bila u dogovoru i u skladu sa politikom srpske vlade i Jugoslovenskog odbora, ali je nesumnjivo bila u dir-jalektičkoj vezi sa opštim smerom razvoja jugoslovenskog pitanja. Kada je kra-jem jula 1917. postalo jasno da do unutrašnjih reformi u Monarhiji, kao i do mira, neće doći, Majska deklaracija je, svakako i pod uticajem Krfske dekla-racije, počela izražavati samo minimalne zahteve, i postajala je sve više legal-ni antiaustrijski i projugoslovenski osnov politike snaga koje su je nosile. Na programu njenog minimuma i maksimuma u jugoslovenskom smislu i opsegu došlo je do obračuna, rasepa i pobeđe novih progresivnijih snaga u vodećim slo-venačkim političkim krugovima. Započeo je proces radikalizacije jugosloven-skog pitanja unutar Monarhije u protivaustrijiskom smeru, koji će Jugosloven-ski klub dovesti u položaj da bude inicijator stvaranja takozvanog trećeg fak-tora ujedinjenja — Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba. U Hrvatskoj Maj-sku deklaraciju je pre svih stranaka pozdravila i prihvatila Starčevićeva Stranka prava.

skoga rata, prožimajući dušu sviju naroda bez obzira na to, kojoj ratujućoj skupini oni pripadaju.

... Starčevićeva stranka prava radosno pozdravlja jedinstvenu izjavu danu 30. svibnja 1917. u carevinskom vijeću u ime zastupnika u „Jugoslovenskom klubu“ u Beču, kojom oni zahtijevaju temelju modernoga narodnoga načela i historijskoga državnoga prava hrvatskoga državno-pravno i upravno sjedinjenje svih onih zemalja monarhije, u kojima žive Hrvati, Slovenci i Srbi, u jedno samostalno, od svakoga gospodstva tuđih naroda slobodno i na demokratskoj osnovici osnovano državno tijelo, ter naglasuje, da je taj zahtjev osnovkom svega njezina života i djelovanja od njezina postanka do danas. Stoga ona pozivlje cijeli hrvatski narod, da ju u ovom odlučnom času podupre u njezinu nastojanju.

Starčevićeva stranka prava, stojeći na stanovistu narodnoga jedinstva Hrvata, Slovenaca i Srba, pozivlje naročito Srbe, državljane kraljevine Hrvatske, da se po primjeru zastupnika „Jugoslovenskoga kluba“ priključe njezinu stanovištu, ter da zajedno sa Hrvatima i Slovencima porade za sjedinjenje svega slovenskoga juga monarhije Habsburga u posebno državno tijelo, na osnovu narodnoga načela i historijskoga državnoga prava kraljevine Hrvatske.

... U savezu sa ovom izjavom, Starčevićeva stranka prava traži uvedenje sveopćeg, izravnog, jednakog, tajnog prava glasa sa zaštitom manjina, uvjerena, da će jedino tim putem doći do izražaja prava narodna volja, koja zahtijeva preuređenje monarhije na temelju ravnopravnosti svih naroda i demokratskih načela.

Dr. A. Pavelić, Dr. Živko Petričić, *Kempf, Ivan Kovačević, Franjo pl. Kufrić, Dr. Petar Majer, Cezar Akačić, Ivan Peršić i Dragutin pl. Hrvoj. F. šišić, *Dokumenti*, 94—96.

IZJAVA VOĐA SLOVENACKIH STRANAKA

Ljubljana, 15. septembra 1917.

1. Podpisani zastopniki Slovencev izjavljamo da se solidarno pridružujemo državno-pravni deklaraciji jugoslovanskega kluba z dne 30. maja t. 1. Po našem živem prepričanju je bodočnost habsburške monarhije mogoča le na načelu resnične svobode narodov, a bodočnost našega naroda le na načelu združenja Slovencev, Hrvatov in Srbov, ki prebivajo v naši monarhiji. Oboje, svobodo in edinstvo pa more našemu narodu zagotoviti in ohraniti le samostojna na načelu samoodločidbe narodov zgrajena jugoslovanska država pod žezlom habsburške dinastije. Zato zahtevamo, da se čimpreje izvede to edinstvo in se o tem oziru zaupljivo zanašamo na očetovsko naklonjenost nositelja habsburške krone, ki je v kratki dobi svojega vladanja tolikokrat posvedočil svojo pravičnost nasproti svojim narodom.

2. Pravtako se skupno pridružujemo mirovni želji papeža Benedikta XV. Če države sprejmejo za podlago mirovnih dogovorov misli, začrtane v njegovi noti, tedaj smo prepričani, da se bo skoraj med narode vrnil mir in da bo ta mir res trajen in blagonosen v srečo narodov in držav. Vojska je pa tudi jasno pokazala, da mora mesto sile stopiti pravica. Ideje o razoroženju, o svobodi morja, o razsodiščih, o pravičnosti

nasproti težnjam narodov, so zmožne započeti novo dobo človeštva, ko narodi ne budo več tekmovali v politiki sovražtva in tehniki oboroževanja, marveč v mirnem delu za pravi kulturni napredek. Obenem hvaležno pozdravljamo resno prizadevanje našega vladanja, ki vse meri na to, da bi se čimpreje končalo to strašno klanje in bi pozet zasijala narodom zlata zarja miru in lepše bodočnosti.

V *Ljubljani*, dne 15. septembra 1917.

Dr. Anton Bonaventura Jeglič
knezoškof ljubljanski.

Prelat Andrej Kalati
stolni kanonik.

Dr. Josip Gruden
stolni kanonik.

Za Slovensko ljudsko stranko:

Dr. Ivan šušteršič

Za Narodno-napredno stranko:

Dr. Ivan Tavčar

Dr. Karei Triller

Za Slov. kat. delav. demokracijo:

Mihael Moškerc

Franc Vidic

Anton Žnidaršič³

F. šišič, *Dokumenti*, 102—103.

IZ IZVEŠTAJA HRVATSKO-SLAVONSKOG ORUŽNIČKOG ZAPOVJEDNIŠTVA — ZEMALJSKOJ VLADI

Zagreb, 12. januara 1918.

... Javna sigurnost u zemlji je uslijed ratnih prilika i njenih posljedica dosta narušena. Glavni narušitelji su vojni bjegunci, koji — s malom iznimkom — počinjavaju svoja nedjela i nasilja, gdje se pojave.

Broj vojnih i sličnih bjegunaca ovostranog područja je osobito velik, no topogledne prilike su, kako iz ovamo prispijelih službenih komanda razabirem, u cijeloj monarhiji skoro jednake.

³ Na sastanku vođa slovenačkih stranaka 15. septembra 1917. došlo je do podrške Majskoj deklaraciji i politici Jugoslovanskog kluba, pri čemu je ljubljanski biskup A. B. Jeglič odigrao odlučujuću ulogu dajući podršku „mladima“ u SLS, koje su predvodili J. E. Krek i dr A. Korošec. Ova, tzv. Septembarska izjava, bila je izraz zabrinutosti slovenačkih vođa za sudbinu zemlje i naroda u odnosu na italijanske pretenzije i ofanzivu sila Antante na frontu prema Sloveniji. Ideja o samoopredeljenju sve više je dobijala podršku naroda u Primorju, Štajerskoj i drugim krajevima Slovenije. Sve se jasnije oblikovao antiratni, nacionalno i socijalno obojen pokret širokih masa, koje je trebalo što pre staviti pod kontrolu. Jugoslovanski klub stoga prihvata parole Sovjetske Rusije o miru i samoopredeljenju naroda, a svojim memorandumom upućenim u Brest-Listovsk, njegov predsjednik, dr A. Korošec, nastoji da postigne da se pitanje Jugoslovena u Austro-Ugarskoj internacionalizuje. Širom Slovenije razvio se opštenarodni pokret sakupljanja potpisa u znak podrške i solidarnosti sa policom Jugoslovanskog kluba. Pokret je imao uticaja i na jugoslovenska raspoloženja izvan slovenačkih granica, a ubrzo mu je podršku pružila i slovenačka socijaldemokratija. Svojim masovnim zborovima u proleće 1918. ovaj tzv. deklaracijski pokret, koji je u sebi nosio mnoge karakteristike opštenarodnog fronta, sve je više izražavao protivnemačko i antiaustrijsko raspoloženje slovenačkog naroda.

Djelatnost ovozemnih oružničkih postaja je u potrazi i uhićenju vojnih bjegunaca hvale vrijedna, a najbolji dokaz tomu je broj po oružništvu uhićenih i nadležnim vojnim oblastima predanih vojnih bjegunaca, koji iznaša za godinu 1917. skoro 20.000 . . .⁴

Janković—Krizman, *Grada*, 31.

IZJAVA JUGOSLOVENSKE AKADEMSKE OMLADINE HRVATSKOG SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Zagreb, 24. januara 1918.

... 2. Jugoslovenska akademska omladina hrvatskoga sveučilišta u Zagrebu, traži, da narodna država Slovenaca, Hrvata i Srba bude u svojoj unutrašnjosti organizirana na širokoj demokratskoj bazi, tako, da svakomu od historičkih plemena jedinstvenoga naroda budu osigurane sve historijske plemenske osobine. Očuvanje kontinuiteta historičkih područja, pitanje je unutrašnje uredbe te ne može da smeta narodnom ujedinjenju. Najšira upravna sloboda svih dijelova jedinstvene narodne države, kao i najšira građanska sloboda svih pojedinaca neka bude temeljom države Slovenaca, Hrvata i Srba.

3. Jugoslovenska akademska omladina hrvatskoga sveučilišta u Zagrebu ne smatra se pozvanom, da ona u ovo veliko doba poduzme inicijativu, ali se osjeća dužnom, da u ime svoje i svojih kolega, koje su grozote rata već četvrtu godinu otrgle od kuće i rada, pozove sav narod na okup, da preko svojih predstavnika progovori pred širokim slovenskim svijetom, pred Evropom i pred cijelim kulturnim čovječanstvom, te da naglasi naše neopozive zahtjeve za državnim ujedinjenjem i slobodom. Stoga jugoslovenska akademska omladina hrvatskoga sveučilišta u Zagrebu smatra prijeko nužnim, da se svi predstavnici Jugoslovena Austro-Ugarske monarhije, koji stoje na principu narodnoga jedinstva Slovenaca, Hrvata i Srba te prava narodnoga samoodređenja, što prije sastanu u Zagrebu, te dadu jedinstvenu direktivu narodnoj politici Slovenaca, Hrvata i Srba austro-ugarske monarhije.

II.

Jugoslovenska akademska omladina hrvatskoga sveučilišta u Zagrebu izražuje svoje simpatije svima, koji su u tom pravcu štogod stvarno učinili u prvom redu vodstvu „*Jugoslovenskoga kluba*“ u Beču i „*Starčevićeve stranke prava*“ u Zagrebu, nadalje „*Češkom svatu*“, za dosadašnje solidarno nastupanje u Parlamentu sa željom, da se bratskom slogom dođe i do konačnoga cilja.

Jugoslovenska akademska omladina svih četiriju fakulteta hrvatskoga sveučilišta u Zagrebu.

F. šišić, *Dokumenti*, 114—115.

⁴ Već tokom 1917, a naročito pod uticajem oktobarske revolucije, došlo je do masovnog bežanja iz austrougarske vojske i jačanja tzv. zelenog kadera. Antiratna, socijalna i nacionalna raspoloženja i protesti, zahvatili su i dobar ^{stano}ništva, što je dovelo do nesigurnosti u čitavoj Monarhiji, čije vlasti n-u vise mogle da kontrolišu nastajanje sve većeg haosa u zemlji. Veliki broj ovakvih svedočanstava o previranjima u svim jugoslovenskim zemljama Austro-ugarske, pokazuje da je njeno unutrašnje rasulo, što je rat duže trajao, bivalb sve veće.

Zagreb, 3. marta 1918.

Dana 2. i 3. ožujka 1918. sastali su se u Zagrebu iz *Hrvatske i Slavonije*: Cezar Akačić, Dr. Fran Barac, Dr. Srđan Budisavljević, Dr. Bogdan Đradaška, Dr. Lazar Car, Dragutin pl. Hrvov', Vojislav Kemf, Ivica Kovačević, Dr. Petar Majer, Jovo Miódragović, Dr. Ante Pavelić, Ivan Perišić, Dr. Živko Petričić, Valerijan Pribićević, Dr. Svetozar Ritig, Ferdo Rožić, Luka Starčević, Stjepan Stepinac, Dr. Janko Šimrak, Dr. Nikola Winterhalter, te izaslanici socialno-demokratske stranke Rudolf Antolić, Stjepan Ball i Vitomir Korać; iz *Slovenije*: Dr. Izidor Cankar, Dr. Ante Korošec i Dr. Albert Kramer; iz *Bosne i Hercegovine*: Danilo Dimović, Duro Džamonja, Košta Majkić, D. Joza Sunarić i Vojislav Sola; iz *Dalmacije* Dr. B. G. Anđelinović, Dr. Melko Čingrija, Dr. Mate Drinkvić, Ivo deGrisogono, Dr. Ivo Krstelj, Dr. Jozo Smolaka i Cherubin Šegvić; iz *Istre*: Dr. Đuro Červar, Ivan Mandić, Dr. Mate Laginja i Vjekoslav Spinčić; iz *Međumurja*: Dr. Ivan N. Novak.

Sakupljeni, nakon rasprave o općem političkom i narodnom položaju, složni su u tome, da je nužna koncentracija svih stranaka i grupa, koje, stojeći na stanovištu narodnoga jedinstva te oslanjajući se o načelo narodnoga samoodređenja, traže svoju narodnu nezavisnost i na demokratskim temeljima uređenu državu Slovenaca, Hrvata i Srba.⁵ F. šišić, *Dokumenti*, 125—126.

IZJAVA PREDSTAVNIKA SLOVENAČKIH STRANAKA

Ljubljana, 27. maja 1918.

Zastupnici sve 3 slovenske stranke: „Sveslovenske ljudske stranke“, „Jugoslavenske demokratske stranke“ i „Jugoslavenske socijalno-demokratske stranke“ sakupljeni na sjednici dne 27. maja 1918. smatraju za potrebno, da poslije audijencije južnih Nijemaca i renegata u Beču, koji su se usudili da govore također u ime našega naroda, izjave:

Zahtjev za ujedinjenje S.H.S. u vlastitoj državi ne možemo i ne ćemo napustiti. Taj zahtjev prešao je svim slojevima našega naroda u meso i krv. Hiljade i hiljade onih, koji su kod kuće, i onih, koji su izvan kuće, zavjerili su se na nj. Realiziranje toga zahtjeva pruža nam jedinu mogućnost da spasemo bar goli narodni život, kad smo već sve drugo dali. Naš narod ne će izvršiti samoubijstva. Zato oslanjajući se na narodno pravo, koje ne može niko prekršiti bez kazne, ostajemo čvrsto pri

°snivanja Narodnog sveta za Sloveniju i Istru sredinom avgusta 1918, slovenački građanski političari iz klerikalnog i liberalnog tabora, zajedno sa starčevićcima iz Hrvatske, postaju nosioci veoma žive aktivnosti na povezivanju sa hrvatskim i srpskim strankama u cilju osnivanja jednog centralnog prcdsedavajućeg tela za sve jugoslovenske zemlje u Austro-Ugarskoj. Slovenački političari iniciraju razgovore sa političarima iz Hrvatske u Zagrebu i nastoje da u njih uključe i Srpsko-hrvatsku koaliciju. Rezultat ove akcije bilo je obrat zovanje Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba 8. oktobra 1918. kome je sredinom meseca prišla i Koalicija. Centar jugoslovenske akcije je time, sa ob[^] zovanjem tzv. trećeg faktora ujedinjenja, bio prenet iz Ljubljane u Zagreb.

svom zahtjevu i pozivamo „Narodno vijeće“, da organizuje otpor svih poštenih elemenata našega naroda protiv naviještenog progonjenja Jugoslavena.

Janković — Krizman, *Grada*, 202.

IZ IZJAVE DALMATINSKOG ZEMALJSKOG ODBORA

Zadar, 19. juna 1918.

... Dalmacija je uvijek težila za tijesnim spojem s Bosnom i Hercegovinom, kao prirodnim svojim zaleđem. Stoga je ona u svoje doba pozdravila okupaciju, i u prilog iste i radila. Na žalost, njezine se nade nijesu ispunile.

U dualističkoj upravi na prometnom polju ugarski su interesi uvijek prevladivali, a željezničkom spoju Bosne sa Splitom stavljale su se zapreke sa strane Ugarske; zato se taj spoj ili poslije četrdeset godina prošlih od okupacije, nije oživotvorio. Ako se to moglo dogoditi, kad Ugarska nije sama o sebi mogla raspomagati, nameće se zabrinutost, da bi se taj položaj još pogoršao, kad bi vrhovna uprava prešla posve u njezine ruke.

Ovaj projekt protivi se dakle narodnim i gospodarskim interesima Dalmacije, u koliko bi od nje otrgao Bosnu i Hercegovinu.

No ideja narodnoga ujedinjenja Južnih Slovena u monarhiji nije se mogla zaustaviti na zemlje u monarhiji, obitavane od Hrvata i Srba, nego se po samoj prirodi stvari morala protegnuti i na treće pleme čitavoga jugoslovenskoga naroda, koje u istoj monarhiji živi, na braću Slovence.

Svjetskim događajima zadnjih godina, ta se ideja razvila do dubokoga nepokolebljivoga uvjerenja: Hrvati, Srbi i Slovenci uvidjeli su, da u njihovom ujedinjenju u jednu državnu skupinu u monarhiji, pod žezlom vladara Habsburške kuće, leži jamstvo za njihov opstanak i dalji ravitak.

Tako je postala rezolucija od 30. svibnja 1917., koja nosi potpis sviju hrvatskih, srpskih i slovenskih zastupnika na carevinskom vijeću, a našla je živoga odjeka i u ovoj zemlji, a i odobrenje hrvatskih i srpskih zastupnika na dalmatinskom saboru na sastanku od 13. travnja tek. godine . . .

F. šišić, *Dokumenti*, 139—141.

IZ REZOLUCIJE STARČEVIĆEVE STRANKE PRAVA

Zagreb, 5. juna 1918.

Vijeće Starčevićeve stranke prava, sakupljeno dana 5. lipnja 1918. u Zagrebu, u skladu sa bitnim i temeljnim načelima stranke prava od godine 1861., u kojima je postavljen zahtjev hrvatskoga naroda za slobodnom, nezavisnom i ujedinjenom narodnom državom, kao i u skladu sa bitnim načelima adrese Starčevićeve Stranke Prava od 5. ožujka 1917. i izjave saborskoga kluba Starčevićeve stranke prava u hrvatskom saboru od 5. lipnja i. g., prihvaća slijedeća načela kao osnovku za svoje daljnje djelovanje:

1. Narod Hrvata, Srba i Slovenaca jest pod tri imena jedan isti narod. Dosljedno tomu, upirući se o pravo narodnog samoodređenja:

1. Tražimo ujedinjenje i slobodu u narodnoj državi Slovenaca, Hrvata i Srba, u kojoj će narodne osobine troimenoga jedinstvenog naroda biti očuvane, a osiguran državopravni kontinuitet historičko-političkih teritorija. Upirući se napose o historijsko državno pravo, tražimo očuvanje kontinuiteta hrvatske državnosti.

2. Tražimo za državu Slovenaca, Srba i Hrvata čitav teritorij, na kome u neprekidnom kontinuitetu živi naš narod, jamčeći inonarodnim manjinama kulturnu samoupravu. Tom našem narodnom teritoriju neotuđivo pripadaju obale, luke i otoci sjevernog i istočnog Jadrana.

3. Tražimo državu uređenu na načelima potpune građanske slobode i demokratske samouprave, te pravne i društvene jednakosti, tj. mogućnosti gospodarskoga opstanka i potpunoga prosvjetnog i društvenog razvitka svih državljana . . .

F. šišić, *Dokumenti*, 138—139.

ZAKLJUČCI SA SEDNICE GLAVNOG ODBORA SOCIJALDEMOKRATSKE STRANKE HRVATSKE I SLAVONIJE

Zagreb, 2. avgusta 1918.

Glavni odbor socijalno-demokratske stranke Hrvatske i Slavonije na svojoj je sjednici od 2. kolovoza o. god. jednoglasno zaključio: 1. Glavni odbor stoji na stanovištu potpunog samoodređenja naroda (zaplijenjeno) priznavajući zaključke balkanske socijalističke konference od godine 1910., te ljubljanske konference od godine 1912., traži ujedinjenje Slovenaca, Srba i Hrvata, kao jedinstvenog troimenog naroda. (Zaplijenjeno). U radu za ovaj cilj nastupat će socijalno-demokratska stranka samostalno i neovisno. 2. S obzirom na to, što zakon o izbornoj reformi za hrvatski sabor još nije stupio na snagu, te u tome vidi nastojanje reakcionarnih gospodujućih klasa Ugarske i njihove sumišljenike i u Hrvatskoj, upozorava G. O. pristaše stranke, da se pripreme na ponovno povedenje borbe za opće, jednako, izravno i tajno pravo glasa, kao temelj i početak demokratizovanja političkih uređaba Hrvatske.

Glavni odbor Soc-dem. stranke Hrvatske i Slavonije
Janković — Krizman, *Grada*, 238.